

Stanisław Mycek

"Sui sentieri dell'Uno : metafisica e teologia", Bruno Forte, Brescia 2002 : [recenzja]

Forum Teologiczne 5, 177-179

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Bruno Forte, *Sui sentieri dell'Uno. Metafisica e teologia*, wyd. Morcelliana, Brescia 2002, s. 309.

Od dłuższego już czasu w pewnych kręgach intelektualnych, zwłaszcza jeśli chodzi o sytuację szeroko pojętej teologii zachodniej, mówi się o kryzysie postmodernistycznym. To złożone zjawisko intelektualno-egzystencjalne dotyka zarówno filozofię, jak i teologię. Nie bez powodu zaczyna się wyraźnie mówić o czasie postchrześcijańskim, który osłabia zarówno filozoficzną myśl w interpretacji istnienia, jak i teologiczną myśl w pluralistycznym (relatywistycznym) podejściu do uniwersalności chrześcijaństwa (zwłaszcza do Jezusa Chrystusa).

Powyższy problem nie stanowi absolutnej nowości, raczej powinno się dostrzec jego gradacyjną ewolucję począwszy od lat pięćdziesiątych XX w. W takim kontekście znaczenia nabiera publikacja ks. Bruno Fortego, profesora Papieskiego Fakultetu Teologicznego Południowych Włoch (Pontificia Facoltà Teologica dell'Italia Meridionale), zatytułowana *Na szlakach Jednego. Metafizyka i teologia*, która stanowi pierwszą część serii: *Dialogica dell'Amore* tegoż autora, obok innych: *Simbolica della Fede* oraz *Poetica della Speranza*.

Pierwsza część *Dialogica* stanowi zbiór esejów i artykułów, jak wyjaśnia sam autor, „na temat umysłów, które odległe od siebie w czasie i przestrzeni, stawiały sobie pytanie o Jednego i o wielość, otrzymując odpowiedź we wsłuchaniu się w Boga, który się ukrywa w objawieniu i objawia w ukryciu” (s. 8). Artykuły i eseje niniejszej publikacji są wybranymi interwencjami, które ukażały się na przestrzeni ponad 20 lat (s. 299–300). Tak więc stanowią doskonały, krytyczny punkt odniesienia wobec teologicznej sytuacji, a zarazem pozwalają na własne pogłębienie poruszanych tematów w postaci dalszych poszukiwań.

W ten sposób, obok wyjaśniającego wstępu (s. 7–11) oraz poetycko zabarwionego zakończenia (s. 297–298), mamy zbiór dwunastu rozdziałów w większości poświęconych niezwykle ciekawym postaciom i ich spojrzeniom na rzeczywistość: Dionizy Areopagita oraz analiza jego *Teologicznej mistyki* (s. 13–63), Cyryl z Aleksandrii wraz z jego refleksją na temat Trójcy Świętej, Chrystusa, Kościoła i Eucharystii (s. 65–88), postacie Amalariusza z Metz i św. Tomasza oraz ich eucharystyczne interpretacje „Triforme Corpus” (s. 89–100), trynitarną myśl Joachima da Fiore w pewnego rodzaju apologetycznym ujęciu (s. 101–116), temat indywidualnego usprawiedliwienia według Marcina Lutera oraz jego konsekwencje w teologii (s. 117–206), oryginalną myśl Antoniego Rosminiego na temat relacji Boga i człowieka (s. 207–225), czy postacie Johna Henry'ego Newmana oraz Sorena Kierkegaarda wraz z ich interpretacją wiary (s. 227–254). Praca zostaje zamknięta tematem objawienia oraz jego hermeneutyką, analizą aktualnej sytuacji chrześcijaństwa w nowo-

czesności oraz wyzwaniem, jakie stanowi odkrycie wiary w Trynitarnego Boga (s. 255–295).

Na bliższą uwagę zasługuje podjęty przez B. Fortego temat usprawiedliwienia w jego indywidualistycznym, wręcz izolacyjnym ujęciu „metafizyki samotności”, który ma swoje negatywne konsekwencje w późniejszej teologii z silnie antropologicznym akcentem. Autor słusznie stawia sobie pytanie, o jaki kształt teologii należy walczyć wobec współczesnych wyzwań? (s. 204). W takim kontekście pojawia się oryginalne spojrzenie na religię jako „wdarcie” (interruzione, s. 205), jako twórcze wtargnięcie boskiego słowa w ludzki świat. To właśnie teologia wraz ze swoim narratywnym i analogicznym językiem powinna pozwalać na nowo odkrywać osobę Chrystusa Ukrzyżowanego i Zmartwychwstałego (s. 205). Oczywiście, nie podlega wątpliwości jedyność i uniwersalność Jezusa Chrystusa, jego osoby i posłania, jednakże obok religii/wiary, jako twórczego „wdarcia się”, powinien także pojawić się temat prawdy: gdzie jest prawda, aby człowiek mógł poruszać się w pluralistycznym świecie, a tym samym właściwie kształtować swoją wolność i tolerancję. Niestety, niniejsza praca nie podejmuje wprost i wyraźnie tego wyzwania, tak więc może niezbyt zorientowanego czytelnika pozostawić w pewnego rodzaju relatywistycznym zawieszaniu, chociaż powinna raczej pomóc w podjęciu osobistej decyzji.

Należy również zauważyć refleksje poświęcone trynitarniej teologii objawienia (s. 269–274). B. Forte proponuje oryginalną myśl o pewnego rodzaju egzystencjalnym „nachyleniu” w postaci triady: Milczenie – Słowo – Spotkanie. Tego rodzaju hermeneutyczna triada nie tylko może wyjaśnić tajemnicę objawiającego się Boga w stworzeniu (objawienie naturalne), ale również tajemnicę objawienia nadprzyrodzonego (zwłaszcza Przymierze Starego Testamentu), lecz przede wszystkim objawienie definitywne w Jezusie Chrystusie, szczególnie w Jego tajemnicy paschalnej. Propozycje te nie mają charakteru systematycznej prezentacji, tym niemniej zasługują na dalsze pogłębienie, zwłaszcza jeśli chodzi o ich antropologiczne możliwości (milczenie, pokora, otwartość człowieka, decyzja i spotkanie), wraz z szeroko pojętymi eklezjologicznymi konsekwencjami (nawrócenie, świadectwo, sakramenty, głoszenie słowa).

Ostatnim tematem jest problem spotkania filozofii i teologii, relacji między nimi, a przede wszystkim relacji filozofii do teologii (s. 281–186). Wobec tego problemu rysują się dwa uzupełniające pola. Pierwszym jest podkreślenie *eschaton*, szczególnie wobec skończoności stworzonego istnienia i tajemnicy śmierci, natomiast drugie, bardziej konkretne pole, to osoba Jezusa Chrystusa, rozważana zwłaszcza w jego śmierci i zmartwychwstaniu (s. 283). Filozoficzne pytanie na temat interpretacji istnienia wraz z jego chrystologiczną konkre-

tyzacją wydaje się być cennym tematem wymagającym systematycznego podjęcia i pogłębienia, przede wszystkim, gdy mówimy o spotkaniu filozofii istnienia i teologii. Pojawia się natomiast pytanie, czy w takim kontekście filozoficzno-teologicznym powinna mieć miejsce wyraźna obecność refleksji o zmartwychwstaniu? Można byłoby poszerzyć tego rodzaju założenia o teologiczno-staurologiczną myśl w wyraźnym odniesieniu do każdego rodzaju filozofii, która zajmuje się tajemnicą ludzkiego istnienia (jego narodzin, konkretnego życia – posłania oraz jego śmierci). Wydaje się, iż w kwestii relacji między filozofią a teologią można byłoby dołączyć do niniejszej publikacji jeszcze dwie postacie wraz z ich propozycjami, mianowicie fenomenologiczno-egzystencjalną myśl Edyty Stein, a także teodramatyczno-teologiczne spojrzenie Hansa Ursa von Balthasara, zwłaszcza ich uzupełniające się interpretacje istnienia jako „otwartego daru miłości”.

Publikacja Bruno Forte'go stanowi niezwykle cenne zaproszenie dla każdego człowieka, który nie boi się myśleć i który w obecnej sytuacji poszukuje odpowiedzi na pytanie o sens tego, co go otacza, o sens wielości, tak, aby odnaleźć trynitarną miłość, która wszystko jednoczy, gdyż sama jest wielością w jedności i jednością w wielości.

ks. STANISŁAW MYCEK

Magdalena Gawin, *Rasa i nowoczesność. Historia polskiego ruchu eugenicznego*, wyd. Neriton/Instytut Historii PAN, Warszawa 2003, s. 392.

Jeżeli we współczesnej Polsce pojęcie „eugenika” bywa w ogóle rozumiane, wiąże się je zazwyczaj z nazistowską ideologią czystości rasy (*Rassenhygiene*), której pokłosiem było największe dwudziestowieczne wynaturzenie badań naukowych i splątanie ich z polityką nacechowaną pogardą wobec ludzkiej godności. Książka Magdaleny Gawin jest dowodem na to, jak niepełne i stąd nieadekwatne jest tego rodzaju mniemanie. Kontekst, w jakim umieszczone zostały analizy zgromadzonych przez autorkę dokumentów wskazuje, iż idea eugeniczna ani nie była wytworem ideologii nazistowskiej, ani też jej popularność nie ograniczała się do obszaru Trzeciej Rzeszy. Eugenika była nie tylko metodą interpretacji faktów empirycznych, ale stała się rodzajem mentalności kształtującej podejście do kluczowych problemów społecznych, sposobem myślenia o człowieku jako jednostce i jako gatunku. Czytelnik zostaje zaproszony nie tylko do podróży poprzez pierwsze dziesięciolecia XX w., ale